

La inseguretat residencial impacta en les vides dels infants i els adolescents

Resum executiu elaborat a partir de la jornada “Infància i habitatge a Barcelona” i els dos informes del laboratori de recerca “Inseguretat residencial i infància”

Aquest document és un resum executiu elaborat a partir de la jornada “Infància i habitatge a Barcelona” i els dos informes fruit del laboratori de recerca “Inseguretat residencial i infància”. Aquest laboratori s’ha realitzat entre els anys 2019 i 2022, en el marc de l’Observatori 0-17 BCN, un programa municipal de recerca sobre infància i adolescència, promogut per l’Ajuntament de Barcelona.

El contingut d’aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l’Institut Infància i Adolescència i l’Institut Metròpoli, i no reflecteix necessàriament la visió de l’Ajuntament de Barcelona.

Edita:

Institut Infància i Adolescència de Barcelona - Institut Metròpoli

Equip de treball:

Miryam Navarro (investigació i anàlisi)

Laia Curcoll (redacció i publicació)

Laia Pineda (redacció i direcció)

Barcelona, juny de 2023

Aquest document no ha passat per correcció ortogràfica

La manera de citar el present document serà: Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2023). *La inseguretat residencial impacta en les vides dels infants i els adolescents*. IIAB-Institut Metròpoli.

Els continguts d’aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement – No comercial – Compartir igual (by-nc-sa) amb finalitat no comercial i amb obra derivada. Es permet copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format, sempre que no tingui finalitats comercials; així com remesclar, transformar i crear a partir del material, sempre que es difonguin les creacions amb la mateixa llicència de l’obra original.

Una investigació etnogràfica de 4 anys de durada (2018-2022) posa de manifest **els impactes de la inseguretat residencial en la vida dels nens, nenes i adolescents que la pateixen**. La investigació ha estat impulsada per l'Institut Infància i Adolescència de Barcelona i es fonamenta en més de 600 hores d'observació i el seguiment a 20 de famílies del districte de Ciutat Vella, en situació d'alta vulnerabilitat social i amb infants i/o adolescents a càrrec.

L'etnografia ha permès identificar **impactes de caire material, relacional i de salut física i mental en les diferents esferes de la vida dels infants**: des de l'espai personal i íntim, l'espai familiar, les amistats i la relació amb els altres nens i nenes, l'espai de l'escola i també en relació amb el barri i la comunitat. Aquests impactes en totes les esferes de la vida d'un infant ens permeten concloure que **la inseguretat residencial impacta de forma directa, profunda i transversal en la vida dels infants i adolescents que la pateixen**.

En els darrers 5 anys han augmentat molt els recursos de l'administració municipal per fer front a la crisi de l'habitatge, tant pel que fa a l'increment d'ajuts a les llars amb infants com per la creació de noves unitats i protocols per acompanyar les famílies. Malgrat tot, els recursos es mostren insuficients per frenar els llançaments d'infants i adolescents de les seves llars. Calen més recursos i, sobretot, un major compromís per part de totes les administracions.

Aquesta és la principal conclusió de la jornada **“Infància i habitatge a Barcelona”** organitzada per l'Institut Metròpoli i l'Institut Infància i Adolescència i celebrada el 13 de juny de 2023 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

NOTA: Totes els testimonis literals d'aquest document surten de l'informe “Impactes de la crisi de l'habitatge a les vides dels nens, nenes i adolescents de Barcelona” (Institut Infància i Adolescència, 2022)

1. La concepció de la casa com un bé de consum o mercaderia genera estratègies d'expulsió immobiliària

La turistificació de la ciutat i la concepció de la casa com un bé de consum o una mercaderia, propicia estratègies d'expulsió immobiliària que pateixen les famílies de renda mitja i baixa de Ciutat Vella i, en especial, les famílies racialitzades o indocumentades.

Des de la Gran Recessió del 2008, ciutats i metròpolis com Barcelona viuen en un context residencial de crisi, dominat pels interessos del gran capital immobiliari, per les dificultats creixents d'accés i/o manteniment de l'habitatge per part d'amplis sectors de la població (que són més grans quan a la llar hi ha infants o adolescents), i pel consegüent empobriment de moltes famílies.

D'altra banda, la turistificació de la ciutat (especialment intensa a Ciutat Vella) i el tractament dels habitatges com a béns de consum-mercaderies han propiciat la generació d'estratègies diverses d'expulsió immobiliària que pateixen les famílies de renda mitja i baixa de Ciutat Vella.

L'informe "Impactes de la crisi de l'habitatge a les vides dels nens, nenes i adolescents de Barcelona" reflecteix la pugna entre dos paradigmes basats en dos drets en tensió, tots dos recollits en la Constitució Espanyola de 1978: el dret a la propietat privada (article 33) front al dret a l'habitatge digne i adequat (article 47).

La concepció de la casa com un bé de consum o una mercaderia propicia la generació d'estratègies d'expulsió immobiliària com la pujada dels preus del lloguer, la no renovació dels contractes, les estratègies judicials per saltar-se el marc legal que defensa el dret a l'habitatge, el mòbbing immobiliari -consistent a l'assetjament psicològic o extorsió dels inquilins- i el tancament de l'accés a l'habitatge a certs perfils com les famílies racialitzades i les famílies indocumentades.

"Si no volen renovar-te el contracte te'n has d'anar, i punt. Els he demanat que en deixin passar Nadal a casa amb les meves nenes i la mena dona. No hay tu tía, has d'anar-te'n, i prou. Aquesta gent no tenen cor. Estic fet un sac de nervis, encara no he trobat pis. Ara m'havia quedat en atur després del Covid, però sempre els havíem pagat. Solament devia tres mesos. No volen renovar de cap de les maneres" (Santi, 42 anys, biparental, 2 fills de 12 i 15 anys. Barceloneta, desembre 2021)

"Sempre hi ha algú a la porta que t'insulta, t'escup... amenacen dient que entraran a casa teva i et farà de

tot a tu i a la nena. Però saben totes, com que posen un matalàs a terra, ja estan vivint, i aquestes violències passen de ser delictes a ser falta, perquè en comptes de ser una agressió, passa a ser una falta per tractar-se de problemes de convivència veïnal, i l'únic recurs que tenen és la mediació o que vinguem nosaltres per defensar-les i fer de testimoni. Si no tens proves, o les proves diuen que no són concloents, no podem fer res de res". (Veïna en defensa dels drets l'habitatge, 48 anys. Gòtic, novembre 2019)

I és que, tal com ha assenyalat l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, entre l'any 2000 i el 2021, creix el percentatge de llars que no tenen l'habitatge totalment pagat (la qual cosa implica un major percentatge de població que ha de fer front cada mes a pagaments d'habitatge (ja siguin d'hipoteca o de lloguer). En paral·lel i en el mateix període de temps, els ingressos mitjans de la població de la ciutat de Barcelona han crescut el 60,7%, mentre que el preu mitjà de compravenda d'obra nova ho ha fet un 145,1% (2,4 vegades més), el de segona mà un 153,1% (2,5 vegades) i el de lloguer un 125,1% (2,1 vegades), de manera que les famílies han de destinar una part cada cop més gran dels seus ingressos a cobrir els costos de l'habitatge, especialment en el cas dels llogaters (OHB i ODESC, 2021 i OHB, 2019).

De fet, segons les Estadístiques metropolitanades de condicions de vida, les llars amb infants i adolescents són les que més diners destinen a cobrir les despeses de l'habitatge, la qual cosa incrementa el risc dels infants a viure sota el llindar de la pobresa. Si s'imputen els costos de l'habitatge als càlculs del risc de pobresa de la infància i l'adolescència, la taxa de risc de pobresa creix 17,9 pp: del 26,9% -abans d'imputar despeses de l'habitatge- puja al 44,8% -després d'imputar les despeses de l'habitatge- (EMCV 2019-2020, IERMB).

Ciutat Vella és el districte on l'esforç per accedir a un habitatge de lloguer ha estat més gran: 30% més d'esforç entre el 2013 i el 2018 (EMCV, 2013-2018, IERMB)

La població infantil i adolescent acusa especialment l'impacte socioeconòmic de la pandèmia i d'acord amb les darreres dades disponibles, la meitat de la població infantil viu en llars que destinen més del 40% dels seus ingressos a les despeses d'habitatge, i el 27,4% en llars que destinen més del 60% (EMCV 2020-2021, IERMB).

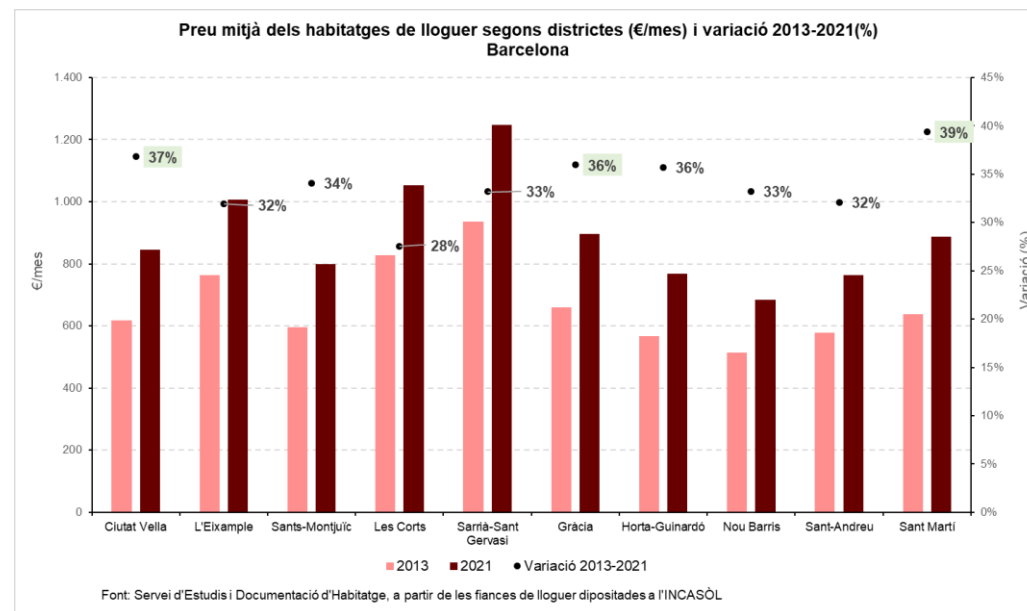
“Se han vuelto locos, ¿cómo voy a pagar 950 € de alquiler si cobro 700€ al mes? Estoy sola con mi hijo. Vivo en la Barceloneta en un piso de 50 m2. Claro, si lo alquilan a ‘quiris’ cobran en una semana lo que yo les pago en un mes, y a nosotras que nos den, les importamos una mierda... ¿Qué hacemos? Si me como las paredes sigo debiendo 250 €, y me queda el agua, la luz, y todo lo demás. No, no voy a vivir con

mi hijo en la calle, antes muerta. Esto es un exterminio. Nos tendríamos que rebelar". (Amina, 35 anys, fill de 9 anys. Barceloneta, 2020).

I és que, d'acord amb les dades de l'Institut Municipal d'Habitatge de Barcelona (IMHAB) i el Padró Municipal, una llar amb infants o adolescents té 3 vegades més possibilitats d'estar en situació de risc de pèrdua de l'habitatge que una llar sense infants o adolescents (IIAB, 2023).

L'any 2021, prop de 2.000 infants i adolescents es van veure implicats en intervencions de la Unitat Contra l'Exclusió Residencial (UCER)* per evitar la pèrdua del seu habitatge (IMHAB, 2021); i un 17,5% de les persones assistides pel Centre d'Urgències i Emergències Socials (CUESB) a les ordres de desnonament eren infants i adolescents (IMSS, 2022)**.

L'any 2022, el Servei d'Intervenció Social de Famílies amb Menors (SISFAM) va atendre 315 infants i adolescents de Barcelona que vivien en situació d'infrahabitatge, és a dir, en assentaments urbans (naus i solars), en locals o altres formes d'infrahabitatge (IMSS, 2023).

Font: Observatori Metropolità de l'habitatge de Barcelona (OHB), en base a les dades de l'INCASOL. Generalitat de Catalunya.

**NOTA: La UCER intervé en situacions de risc de pèrdua de l'habitatge i/o ocupació. Els casos comptabilitzats es corresponen a noves situacions de possible pèrdua d'habitatge conegudes i gestionades durant l'any de referència, i en cap cas es corresponen al número de llançaments executats. La UCER s'ocupa de centralitzar tots els processos de desnonaments. La informació li arriba des de els jutjats, les Oficines d'Habitatge dels districtes, l'IMSS, el CUESB, entitats del tercer sector o altres.*

***NOTA: Les dades de CUESB i CSSB no inclouen tots els llançaments de Barcelona, només aquells on s'ha identificat una causa de vulnerabilitat i per als quals hi ha un requeriment judicial d'assistència dels serveis socials.*

2. La pressió immobiliària fa empitjorar les condicions de vida de les famílies

L'arrelament al barri és essencial per a les famílies en situació d'alta vulnerabilitat, tant pel suport d'amics i familiars, com per les estratègies de supervivència econòmica amb el comerç local i per la possibilitat de beneficiar-se dels esforços col·lectius de les xarxes formals i informals per fer front a les pressions immobiliàries.

Per això, les seves estratègies d'afrontament prioritzen no haver d'abandonar el barri, malgrat que això impliqui empitjorar les condicions de vida de la llar, passar pel tràngol de viure un o diversos llançaments o, en els casos més extrems, haver d'ocupar un habitatge.

Les famílies amenaçades per la pèrdua del seu habitatge desenvolupen estratègies pròpies i diverses d'afrontament, que es donen de forma combinada o

simultània. Algunes famílies, sobretot les que tenen més mitjans econòmics i de suport social, opten per assumir l'expulsió del barri i busquen un habitatge que puguin sostenir lluny del seu veïnat (*desnonaments silenciosos*). D'aquesta manera s'eixampla la gentrificació de la ciutat, és a dir, el desplaçament de la població del barri per un nou veïnat amb un estatus socioeconòmic més alt.

“A la reunió de famílies a l'escola la directora va dir. ‘Ha canviat el perfil de famílies al barri, ara tenim una renda més alta. Bé!!! Per contra, rebrem menys ajudes’. Oh!! Clar, i ara, la gent que ho necessitem ens quedem fumuts. La meva filla ara em diu si pot celebrar l'aniversari a l'hípica. Jo flipo!”. (Mireia, 39 anys, filla de 7 anys. Barceloneta, juny 2021).

Però les famílies en situació d'alta vulnerabilitat, que són les seguides per l'etnografia, lluiten per quelcom que va més enllà del sostre físic (representat per l'habitatge): lluiten per sostenir la seva llar i la seva comunitat, pel seu dret a l'arrelament al barri. Per aquestes famílies, l'arrelament al barri és clau no només per la lluita contra la pressió immobiliària (a través de xarxes o moviments veïnals i sindicals de defensa de l'habitatge) sinó també com una estratègia de supervivència, ja que en aquesta situació d'inseguretat les xarxes informals de suport mutu donen resposta a les necessitats econòmiques (a partir de petits endeutaments amb el comerç local i persones de

confiança) i a les necessitats de conciliació de les famílies (amb suports en les cures dels infants en casos de malaltia o bé en la logística del dia a dia).

“Dejo una cuenta en la carnicería y cuando me llega la tarjeta, pago la cuenta. En el barrio, yo con el butano no tengo ningún problema. El butanero me deja la bombona y sabe que vuelve el día 25 y le pago. En la carnicería igual, en la farmàcia, en la tocinería, en la pollería y el horno. La Luna pasaba a buscar los bocadillos, la merienda, y luego yo pasaba y pagaba después con la tarjeta. Esto es lo importante. Si no fuera por el barrio yo no podría vivir”. (Olga, 50 anys, biparental, dos fills de 25 i 27 i una filla de 15 anys. La Ribera - SantaCaterina, febrer, 2018)

Les dades recollides per l'etnografia evidencien que la mobilització de la xarxa de suport econòmic informal, així com a la gestió domèstica de l'endeutament i la de la precarietat econòmica quotidiana són principalment gestionades per les dones. Cal seguir investigant sobre la inseguretat residencial com a fenomen feminitzat.

“Yo quiero pagar, ¿sabes?, cariño. Yo no quiero ocupar, mis padres no me han educado para eso. Tengo miedo. Yo siempre pagar. Pero yo puedo pagar 600 € máximo. La vida está muy cara. Tengo 3 hijos pequeños. Mi marido trabaja mucho, pero el sueldo no da. No puedo pagar lo que piden, imposible,

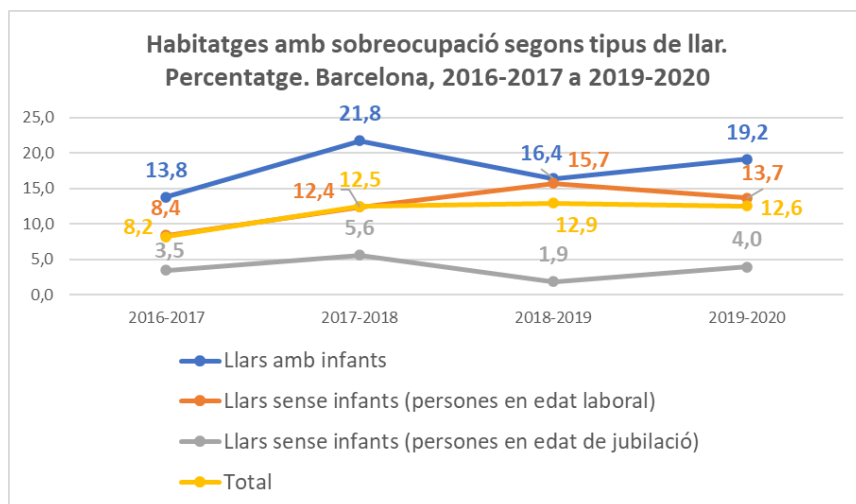
cariño, imposible”. (Fátima, 34 anys, biparental, 3 fills menors a càrrec. Raval, juliol 2021).

Per als infants i adolescents l'arrelament al barri suposa disposar d'una major protecció comunitària, poder continuar a la mateixa escola, conservar els amics i amigues i poder fer les activitats quotidianes i habituals.

“Abans pagàvem 600 € per un pis de 140 m², que està molt bé. En els últims dos anys s'ha venut la finca a un fons d'inversió, dues vegades. Després de molt negociar hem passat a pagar 1.400 €. Una barbaritat, però tenim als nens al cole, i no els volem canviar, perquè estan a gust, tenen els seus amics, el seu món, coneixen als veïns i els veïns a ells. Puc deixar-los jugar en la plaça perquè sé que les persones que hi ha els cuidaran. Hem decidit no canviar i pagar. Hem deixat de fer moltes coses que fèiem abans, tot se'n va al pis”. (Pau, 53 anys, biparental, fill de 4 anys i filla de 8 anys. Gòtic, gener 2020)

L'arrelament al barri i a l'escola és que el porta a moltes famílies a haver d'assumir un empitjorament de les seves condicions de vida: renunciant a béns o activitats educatives; reduint al màxim el cost de subministraments; renunciant a l'espai i intimitat personal i familiar (en habitatges sobreocupats o habitatges compartits); o, en casos més extrems, ocupant un habitatge.

“Cuando estamos todos, tenemos que hacer turnos. Si hace bueno sacamos la mesita plegable al balcón, y ella estudia, y nosotros podemos comer dentro. Tenemos que ser muy organizados”. (Martina, 28, biparental, família de 5 membres que viu en un habitatge de 20m²: 3 fills. Gòtic, març 2021). Nota: durant el confinament van ser 7 persones (sogra i cunyat), sense sortida al balcó (van obrir la sortida al balcó posteriorment).

Font: elaboració pròpia de l'IIAB a partir de les Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 a 2019-2020. IERMB-IDESCAT

No sempre, però en alguns casos la convivència obligada amb membres que no són de la família tenen conseqüències molt negatives per al creixement dels infants, perquè sorgeixen problemes greus de relació,

augment de casos de violència de gènere i maltractaments, i violències i abusos cap als infants.

“Tenía esta amiga de mi país. Y cuando vine estaba en su casa. Yo tenía que trabajar y ella se quedaba con mi hijo. Cuando se peleaban los niños, ella castigaba al mío. A veces llegaba y me lo encontraba en la escalera fuera. El suyo tenía diez y el mío cinco años. Aguanté todo lo que pude, pero una madre no puede aguantar eso. Siempre mi niño castigado, siempre llorando. Era eso o la calle. Al final, decidí la calle. Fui a servicios sociales para darle solución. Ahí empecé con la pensión. No voy a perdonar eso”. (Berta, 42 anys, monomarental, fill de 7 anys. Gòtic, agost 2020)

La majoria de vegades, totes aquestes estratègies es donen o bé en paral·lel o bé quan ja han fallat tots els intents de negociació amb la propietat, que sovint es fan en situació de desigualtat de condicions. Especialment quan la família ha de batallar contra un gran tenidor o un fons voltor, però també amb el paper d'intermediaris que fan els administradors de finques o immobiliàries, perquè les famílies no poden parlar directament amb la propietat.

“Això és David contra Goliat, únicament pots guanyar si encertes i dones on fa mal”. (Veí de Ciutat Vella, observacions de camp, febrer 2019)

3. Impactes materials, relacionals i de salut en els infants i adolescents

La inseguretad residencial, que inclou tant el procés de desnonament, l'amenaça del llançament, com el fet de viure en habitatges inadequats, posa en risc les necessitats bàsiques per al creixement òptim dels infants i adolescents. La inseguretad impacta no només en aspectes materials, sinó també en l'àmbit relacional i en la salut física i mental dels infants i els adolescents.

Per comprendre com impacta la pèrdua, o l'amenaça de pèrdua de la casa, a la vida de les famílies i els infants, cal fer una mirada global a la vida dels nens, nenes i adolescents.

La inseguretad residencial, que inclou tant el procés de desnonament, l'amenaça del llançament, com el fet de viure en habitatges inadequats, i també l'expulsió residencial afecten als infants i adolescents d'una manera material, relacional i psicoemocional; de manera profunda en tots els seus espais vitals (els espais íntims,

familiars, escolars i socials); i en formes específiques a cada etapa del cicle vital (petita infància, infància i adolescència).

Algunes **conseqüències a nivell material** de viure en inseguretad residencial o habitatge inadequat, per exemple, són la impossibilitat de tenir un espai d'intimitat o per al descans quan es viu en un habitatge sobreocupat en el que no hi ha el nombre d'habitacions suficients per a les persones que hi viuen; la manca d'espai genera dificultats en l'ordre, els hàbits i les rutines, tan necessàries en la vida quotidiana; o, per a molts nens i nenes, la impossibilitat de tenir una taula on poder-se concentrar per a fer els deures. Les dificultats econòmiques comporten situacions de pobresa energètica i, fins i tot, manca d'accés a l'aigua corrent si no és baixant a buscar-la a la font pública; els costos desmesurats de l'habitatge per algunes economies familiars generen problemes per seguir una alimentació saludable i fins i tot casos de desnutrició, que compensa la possibilitat de dinar a l'escola gràcies a la beca menjador.

“No tenemos agua, tenemos pinchada la luz, estoy con mi peque y la bebé. Tengo que bajar a la fuente a por agua. La caliente en el butano y tengo que lavarlas como puedo. Necesitan mucha higiene y sin agua es muy difícil, sobre todo en invierno”. (Sarah, monomarental, 2 filles de 4 i 0 anys. Barceloneta, novembre 2020)

“Están con sus amigos y se desconectan de los problemas de casa ese rato. La mayor siempre me pregunta, ‘¿Tú qué has comido hoy?’ Parece que me haga el examen, ¿sabes? (riu) Yo le digo, ‘Tú primero’. A veces le digo la verdad, y si casi no he comido me lo invento copiando un poco lo que ha comido ella [en la escuela] para que no se preocupen”. (Fátima, 33 anys, biparental, 2 fille de 11 i 17, i dos fills de 8 i 14 (un és diabètic). Raval, febrer 2020)

Els infants i adolescents també pateixen privació en les sortides escolars o activitats extraescolars, entre d’altres. I, en el cas dels infants que estan sota amenaça de llançament o que viuen prolongadament en pensions, es crea una sensació d’inestabilitat espacial cronificada. Es trenca la connexió amb les seves pertinences i els seus records, i moltes vegades acaben preguntant “on estan les meves coses?”

“Quan va arribar el burofax que ens deia que havíem de marxar en un mes, vaig posar totes les nostres coses en capsas, i vaig tirar i regalar moltíssimes. Ho teníem tot al passadís, a una habitació, a tot arreu. El judici de desnonament no va arribar mai, per sort, vam negociar i amb l’ajuda de l’Ajuntament i les veïnes ens quedem 7 anys més. Però quan van obrir les capsas, dos anys després, la nena deia, ‘Ostres, mama, tenia totes aquestes joguines, i no he pogut jugar amb elles’.

Ja li ha passat l’edat, perquè aleshores ja tenia 10 anys”. (Olga, 52 anys, casada, dos fills de 25 i 27 i una filla de 15 anys. La Ribera - SantaCaterina, novembre 2019)

“Lo tenemos todo en cajas, en maletas debajo de la cama, no podemos tener nada. Solo hay una taquilla para cada uno. No guardo nada de cuando era pequeño. Él me pregunta, pero no he podido guardar nada”. (Berta, 42 anys, monomarental, fill de 7 anys. Gòtic, agost 2020)

També és important tenir en compte els impactes de la inseguretat residencial a **nivell relacional**, com ara la por o desconfiança dels infants i adolescents envers les persones adultes, especialment la policia; les situacions habitacionals fan que no puguin convidar amitats a casa, ni celebrar-hi el seu aniversari; sovint han de conviure amb problemes greus de convivència i un clima d’angoixa i estrès permanents i una feble o nul·la perspectiva vital i de futur; són infants amb una major predisposició a patir o exercir bullying, entre d’altres.

“Estamos de los nervios. Nosotros si que lo hemos dicho a los niños, porque como estábamos todo el día discutiendo, pensaban que nos íbamos a divorciar”. (Yasmin, 30 anys, biparental, fill de 7 i filla 3 anys. Gòtic, abril 2018)

Els infants també pateixen un dol per la pèrdua del seu entorn social i d'amistats -tant si són ells que han de marxar del barri com si es queden i veuen com els seus amics i amigues han de marxar-, sensació d'incomprensió, vergonya per parlar de la seva situació i desconexió del grup, entre d'altres.

“A la mejor amiga de mi hija, la han desahuciado. Se ha ido a Ciudad Meridiana, y ahora sigue viniendo al barrio, a la escuela. Se levanta a las 6.00h para salir con su madre y venir en metro. Tiene que esperar media hora delante de la puerta, cada día, haga frío o calor. Está agotada, se duerme en clase. Ha suspendido casi todas y le echan la bronca en el cole. Yo voy a hablar con ellos, porque no puede ser que esté así. No quiere decir que la han desahuciado para que no se ríen de ella en el cole”. (Alma, monomarental, 46 anys, 1 filla de 14 anys. Raval, gener 2022)

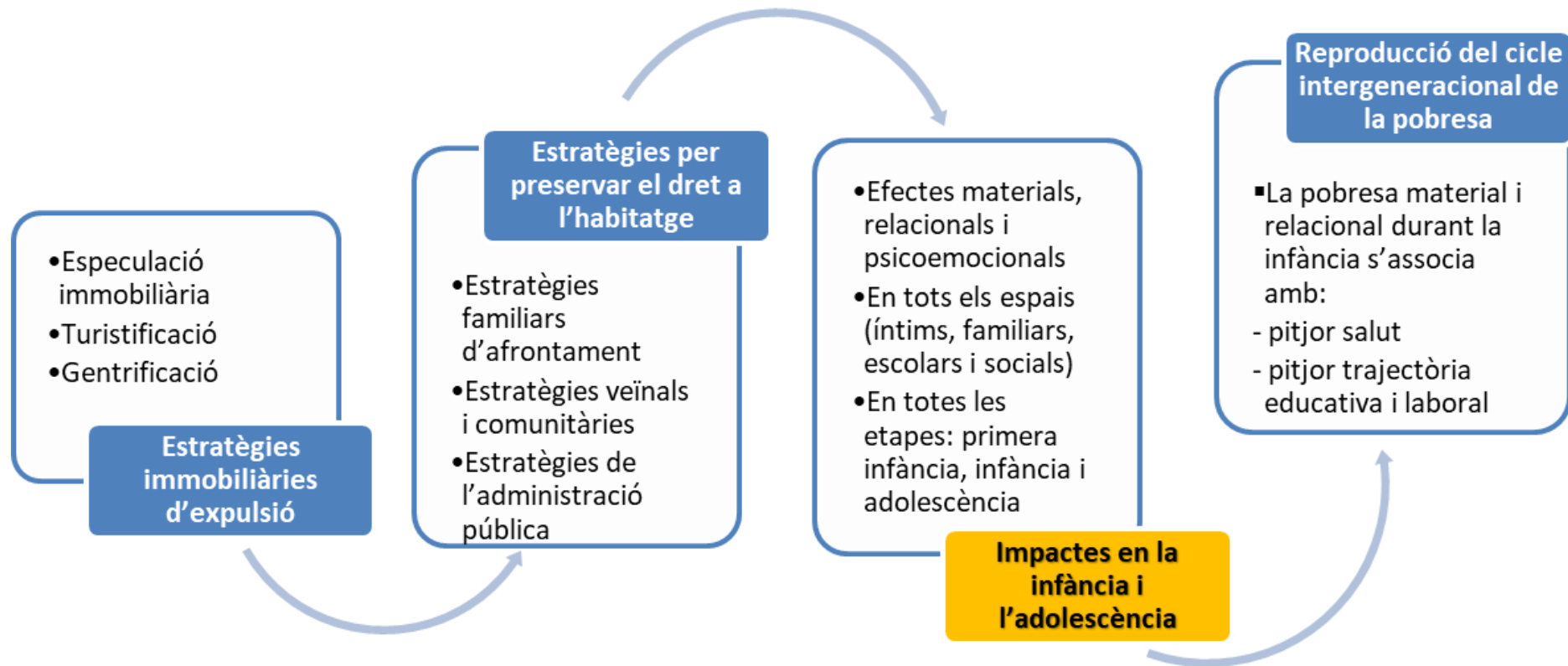
Cal subratllar, també, conseqüències a **nivell de salut**, tant física com mental, com ara sensació de solitud i desprotecció; trastorns de la son i l'alimentació; violències; depressió o apatia; ansietat i estrès; addicions (a les pantalles, alcohol, tabac i altres); o la pèrdua de respecte cap als adults i les autoritats.

“Desde lo del desahucio él no ha podido dormir. Se hace pis en la cama, no le digas que te lo he dicho le

da mucha vergüenza. La pequeña no se entera, pero él sí. Ahora pega en el colegio, y tenemos que explicarle a la profesora, que llama para preguntar si pasa algo en casa”. (Yasmin, 30 anys, biparental, fill de 7 i filla 3 anys. Gòtic, abril 2018)

D'altra banda, la tursitificació té impactes també en la salut dels infants i adolescents per la brutícia i soroll -i els seus efectes sobre el descans-, i també per la pèrdua d'identitat amb el barri i la desconfiança a l'hora de transitar pel carrer, augmentant la sensació d'inseguretat, especialment en anar sols i soles durant els seus trajectes quotidians.

Dinàmiques del mercat immobiliari, estratègies per fer-hi front i
Impactes de la inseguretat residencial en la infància i
l'adolescència

Font: elaboració pròpia de l'IAB.

4. La resposta de l'administració: cada vegada més recursos, però encara insuficients

En els darrers 5 anys han augmentat molt els recursos de l'administració municipal per fer front a la crisi de l'habitatge, tant pel que fa a l'increment d'ajuts a les llars amb infants com per la creació de noves unitats i protocols per evitar la pèrdua de l'habitatge i acompanyar les famílies i els seus infants.

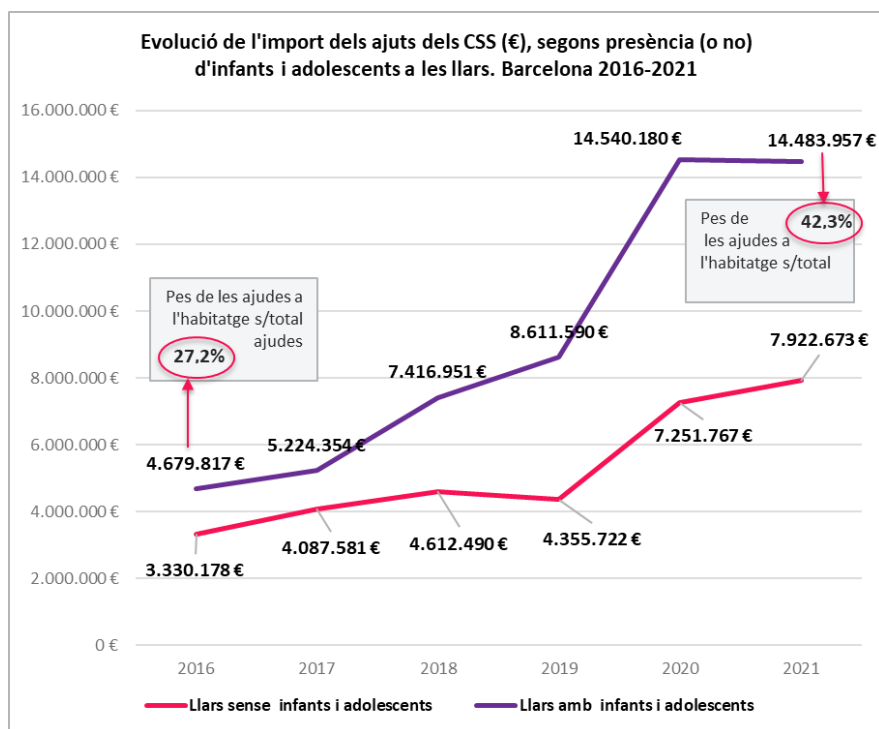
Tanmateix, no s'ha aconseguit aturar tots els processos de desnonament ni els llançaments, per la qual cosa calen més recursos i un major compromís per part de totes les administracions, com ara la Generalitat de Catalunya i el govern de l'Estat espanyol. A cada administració li pertoca desplegar els recursos necessaris d'acord amb les seves competències.

L'informe etnogràfic també repassa les principals respostes que s'estan donant des de l'administració local a la crisi de l'habitatge a Barcelona, com ara, el Pla pel Dret a l'Habitatge (2016-2025) o el Pla d'Infància 2021-2030 que recull diverses accions relacionades amb l'habitatge, com ara el reforç de la xarxa d'Oficines d'habitatge i els serveis socials, els serveis de mediació i assessorament per al suport al real·lotjament quan no és possible evitar el llançament (la UCER, el CUESB) i una línia d'ajuts econòmics per ajudar a pagar la hipoteca, el lloguer o els subministraments bàsics.

"Estaba totalmente hundida y desorientada después del divorcio. Llevo 12 años criando, y ahora estoy en la nada, cuando me casé dejé mi carrera profesional, mis expectativas, todo. [...] A mí, servicios sociales me ha ayudado muchísimo, me ha llevado al programa Labora, me ha tramitado la ayuda de Habitatge y me ha dado el Fondo 0-16 y la beca comedor. Me han enviado al PIAD, ... Me han ayudado en todo, todo". (Amanda, monomarental, 50 anys, 2 fills. Gòtic, novembre 2018)

És molt destacable l'esforç de l'administració municipal en els darrers 5 anys per pal·liar aquesta crisi de l'habitatge, i també l'especial sensibilitat a les situacions amb presència d'infants i adolescents. D'una banda, s'han incrementat els ajuts globals dels serveis socials a les llars amb infants,

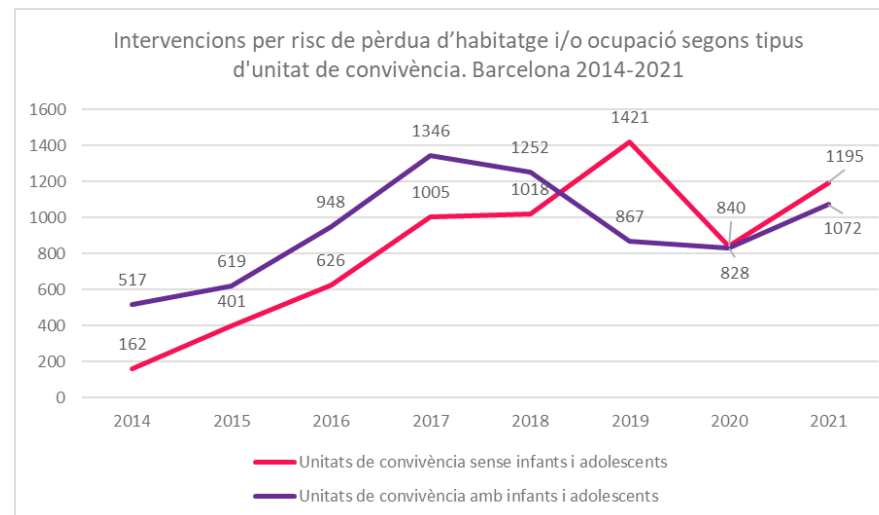
tant en quantitat com en nombre. Entre els 2016 i el 2021 l'import total en euros d'aquests ajuts va passar de 4,6 M€ a 14,4 M€ anuals (un 209%). Pel que fa al tipus d'ajudes, les que més han crescut han estat les ajudes per alimentació i habitatge. L'any 2016 les ajudes a l'habitatge per a llars amb infants representaven un 27,2% del total, mentre que l'any 2021 ja representaven el 42,3% (un 15,1% més)

Font: elaboració pròpia de l'IAB a partir de les dades de l'IMSS. Ajuntament de Barcelona.

D'altra banda, des de 2014, les intervencions per risc de pèrdua d'habitatge i/o ocupació han crescut més del 300%, amb especial incidència en les llars amb infants i adolescents. L'any 2016 es crea la Unitat Contra l'Exclusió Residencial (UCER) per donar una resposta centralitzada a la prevenció i mediació en processos de desnonament. Des de llavors ja s'han realitzat milers d'intervencions, més de 2.000 només l'any 2021 (IMHAB, 2021).

A més, entre el 2018 i el 2019 s'ha pogut revertir el volum d'intervencions per risc de pèrdua d'habitatge i/o ocupació en llars amb infants. Fins el 2018 eren majors en llars amb infants i adolescents (1.252 vs 1.018), però des del 2019 passen a ser majors les intervencions en llars sense infants (867 vs 1.421).

Font: elaboració pròpia de l'IAB en base a les dades de l'IMHAB i la UCER. Ajuntament de Barcelona.

Finalment, també cal esmentar les dues experiències pioneres impulsades des dels equips de serveis socials de Ciutat Meridiana i Raval Sud per canviar les formes d'atenció a les famílies en processos de desnonament, amb especial focus i acompanyaments als infants i adolescents. En aquestes iniciatives, cal destacar el canvi de mirada i treball amb les famílies i els infants (dels principis de control-assistència tècnica al principi de suport positiu-afectiu), la creació de materials i eines per acompanyar les famílies i els seus infants (contes, cançons, guia per a professionals,...) la generació d'espais segurs per a infants en els dies de llançament, i el treball enxarxa entre tots els serveis del territori (CSS, escola, CAP, Centre Obert, entitats del territori).

Tanmateix, malgrat tots aquests esforços, la pressió immobiliària és tan forta que totes aquestes mesures no han estat suficients davant la greu dimensió del problema i, encara avui, molts infants i adolescents continuen patint els impactes de la inseguretat residencial i segueixen produint-se llançaments de llars amb infants i adolescents.

És per això que totes aquestes mesures de l'administració local necessiten, en paral·lel, de compromisos, mesures i lleis des de tots els nivells administratius, com a única via per posar fre a aquest problema que danya enormement els contextos de criança i de creixement dels nens i nenes.

L'Ajuntament de Barcelona ha actuat més enllà de les

seves competències, i cal que també la Generalitat de Catalunya i el govern de l'Estat espanyol assumeixin aquest compromís d'acord amb la seva responsabilitat pública, sobretot en la construcció de parc d'habitatge públic, el control dels lloguers i el desplegament de més i millors polítiques familiars que proveeixin les famílies dels recursos materials i els serveis necessaris per a la criança. La recentment aprovada Llei 12/2023 per Dret a l'Habitatge, el passat 24 de maig hi hauria de contribuir.

5. Recomanacions

La dimensió d'aquesta crisi requereix la implicació de tots els nivells de l'administració i combinar ajudes directes a curt termini amb polítiques de caràcter estructural.

A més, cal revisar algunes mesures, com ara els llocs d'estada dels infants que han estat expulsats de la seva llar i estendre i generalitzar els nous protocols d'actuació, com les experiències pioneres de Ciutat Meridiana i Raval Sud.

D'altra banda, és important reconèixer el paper i importància de les xarxes suport veïnal i els moviments sindicals de base associativa amb els que cal coordinar-se i sumar.

La reflexió i constatació sobre la importància del barri, obliga a reflexionar sobre la necessitat d'incorporar un nou dret de ciutadania: el dret a l'arrelament territorial i comunitari.

A curt termini, invertir en ajudes directes a l'habitatge és la manera més efectiva de pal·liar els efectes de la pressió immobiliària sobre la vida dels infants i les seves famílies,

però aquestes solucions immediates han d'anar acompanyades de mesures estructurals com ara la construcció d'habitatge públic, la limitació dels preus del lloguer o més i millors polítiques familiars que d'una vegada per totes garanteixin la cobertura en recursos i serveis per a la criança, una assignatura pendent a l'estat espanyol.

Sense treure valor a la feina feta fins ara i a l'increment decidit de recursos, tant econòmics com humans, per pal·liar la crisi de l'habitatge i el seu impacte en els infants, l'Ajuntament s'ha vist desbordat per les dimensions d'aquesta crisi. Malauradament, algunes solucions d'emergència i de curt termini com l'allotjament de les famílies en pensions (que de vegades queden lluny del barri de residència i d'on estan escolaritzats els infants), s'han acabat allargat en el temps per manca d'habitatge de protecció social, generant efectes no desitjats en els infants i adolescents que hi han de viure.

L'etnografia posa de manifest com la derivació a pensions es percep per part dels mateixos serveis socials com a disfuncional, contraproduent, cara i ineficient quan s'allarga en el temps. A més, les famílies denuncien la no idoneïtat de les pensions de llarga durada com a espai de criança dels seus fills i filles, i opinen que l'elevada inversió que s'està fent en la subcontractació de serveis de pensions i de tiquets de menjar seria molt més eficaç i útil per cobrir les seves necessitats si es destinessin a donar ajuts directes i immediats per al pagament del lloguer. En

alguns territoris es comença a explorar l'opció de “pisos pont”, com a alternativa a les pensions. Els llocs d'estada dels infants quan no és possible evitar el llançament, continua sent un dels principals reptes en les polítiques d'habitatge i la infància.

“Nos vinimos a esta casa porque ya no podía más en la pensión. Tomaba antidepresivos, me quería morir. Si no hubiera sido por estos, no sé lo que hubiera hecho. [...] Ahora estamos instalándonos, hay tres habitaciones, cada uno tiene la suya. Yo duermo con la pequeña. Están invitando a amigos todo el rato, que se queden a dormir, cada día tenemos gente. [...] La casa era de unos yayos de 90 años. Me ha dicho una vecina que les sacaron los de la inmobiliaria en camilla por la escalera y los llevaron a una residencia. De eso hace dos años. [...] La mayor (10 anys) no hace más que cocinar, hoy pasta, mañana, arroz, así tol el día”. (Salma, 28 anys. monomarental, tres fills de 3, 7 i 10 anys. Raval, novembre 2020)

“En cas de viure en una pensió, normalment lluny del centre escolar, les mares soles amb més d'un infant, han de quedar-se amb tots quan un emmalalteix. Si no hi ha xarxa de suport, o serveis substitutoris, obliga la resta dels germans i germanes a quedar-se a la pensió i absentar-se de l'escola (serveis socials: observacions i treball de camp).

En paral·lel a aquesta revisió sobre els llocs d'estada, cal estendre i generalitzar els nous protocols d'atenció a la infància i l'adolescència desenvolupats pels equips de Ciutat Meridiana i Raval Sud, dues zones especialment castigades pels desnonaments i amb especial afectació a famílies amb infants. És lloable el canvi de mirada que han promogut en l'atenció a les famílies i els infants, posant per davant el suport positiu i afectiu, el respecte a les decisions de les famílies en procés de desnonament, front a una atenció que solia ser de caràcter tècnic i des del control. També és destacable el treball per enxarxar tots els recursos del territori per una millor atenció a la infància: des dels serveis socials a l'escola, al CAP, els centres oberts i les entitats del barri, per generar espais de seguretat per als infants i per incorporar la seva mirada a tot el que els està passant. No es pot perdre de vista el nivell de violència simbòlica que suposa un llançament per a un infant, amb impactes molt traumàtics i la necessitat d'un acompanyament en el dol per la pèrdua de la casa.

“Molts dels meus han patit desnonament, molts més d'un, fins i tot fins a sis. És esgarrifós, que nens i nenes de tant petits sàpiguen què és que et tirin de casa, nens de 5 anys que hagin patit sis desnonaments. Quan veuen a un mosso s'amaguen, ploren i fins i tot n'hi ha que es fan pipí a sobre de la por”. (Mestra d'infantil del barri del Raval)

“La meva filla petita em pregunta: ‘Si a l’escola em diuen que la policia és bona, perquè ens volen fer fora de casa, perquè peguen a la gent que ens vol ajudar?’. No sé què dir-li [Silenci]”. (Mireia, 39 anys, filla de 7 anys. Barceloneta, juny 2021)

D’alta banda, és important comprendre i reconèixer el paper del teixit comunitari i de les xarxes veïnals en l’actual context de crisi de l’habitatge. L’existència d’aquestes xarxes informals, amb gran capacitat d’arribar a les famílies, junt als moviments socials de lluita ciutadana i en coordinació amb la xarxa de serveis públics, milloren i optimitzen les possibilitats d’èxit en la negociació amb els propietaris de l’habitatge i en la possibilitat de trobar solucions favorables a les famílies i als nens i nenes en procés de desnonament. Les xarxes informals són fonamentals pels suports en la defensa de l’habitatge i també per la comunitat, per l’ajuda que donen a nivell emocional, de gestió del dia a dia i, fins i tot, d’informació i suport en l’accés als recursos públics.

“Aquesta gent, són veïnes que abans no coneixia, i dona tot per tu a canvi de res. Jo m’emociono, és molt gran”. (Sandra, monomarental, un fill de 10 anys. Gòtic, gener 2020)

“Quan veus que no ets tu, que no és que hakis fet alguna cosa malament; què tothom està igual, a qual pitjor, doncs penses: Jo puc. Jo puc fer alguna cosa per l’altre, com l’altre l’ha fet per tu. Primer, flipes, que

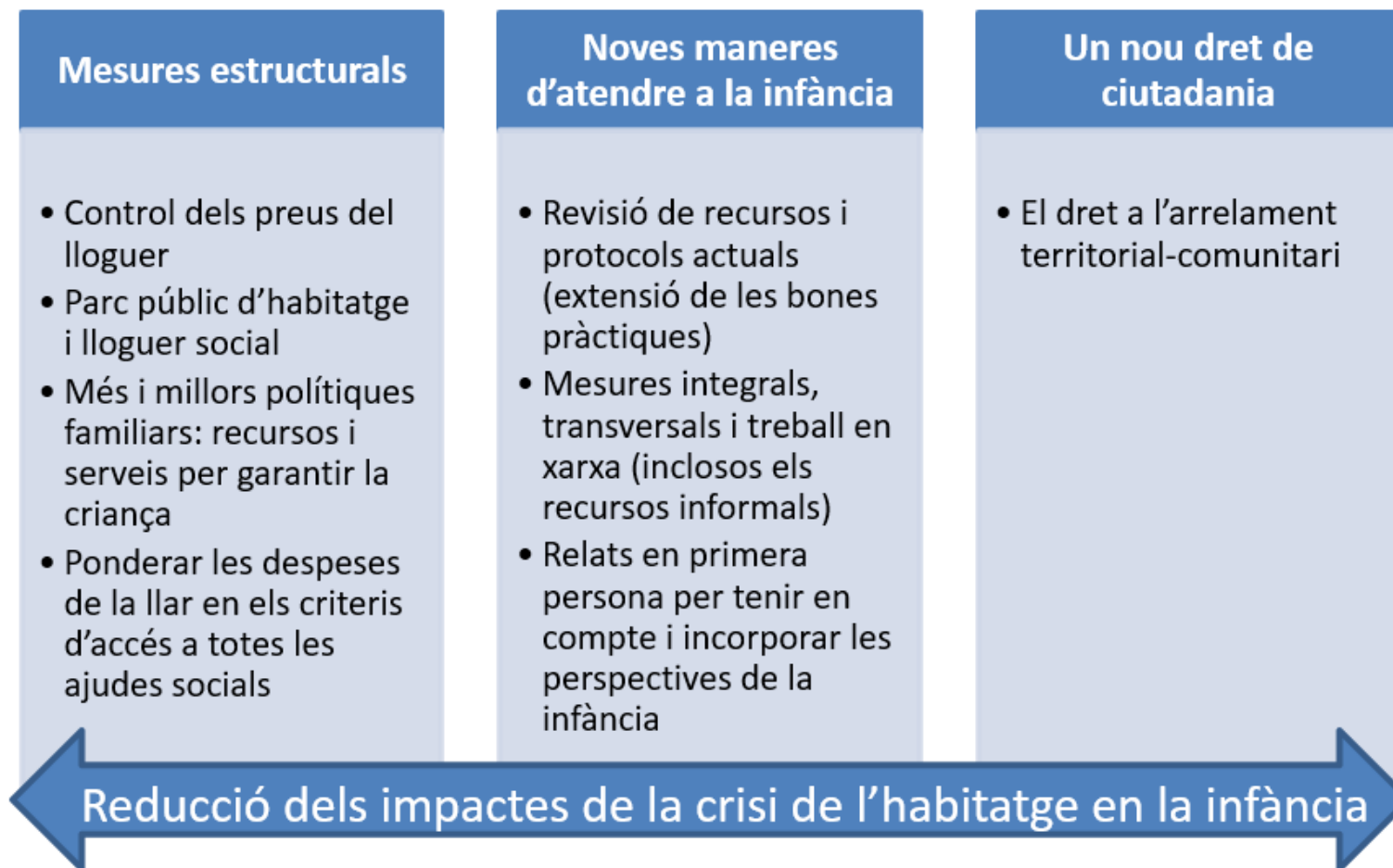
desconeguts t’ajudin tant. Ara ja no som veïns, som família”. (Home, 68 anys a càrrec de 2 néts de 6 i 3 anys. La Ribera, observació de camp, gener 2018).

Les situacions de precarietat, debilitat, aïllament i pressió posen en tensió les estructures familiars i de protecció a la infància. Invertint amb ajuts directes en habitatge i en infància des de les polítiques públiques de rendes s’alleugera a les famílies de l’estrès que imposa la càrrega econòmica de la llar, allunya de la segregació residencial i atenua la pobresa energètica. Tanmateix, intentar pal·liar només amb els recursos públics les conseqüències del mercat immobiliari privat té el risc d’esgotar el sistema de benestar, i provoca que els serveis i dispositius creats per la contenció de l’emergència habitacional estiguin sobrecarregats i que algunes solucions no siguin les òptimes per a la infància.

En aquest sentit, es fa necessari reivindicar el **dret a l’arrelament al barri** (no reconegut en cap constitució ni convenció internacional) i entendre que una família desarrelada del seu barri i la seva xarxa de proximitat (comerç local, veïnatge, xarxes comunitàries, amistats, escola i serveis municipals) és una família encara més vulnerabilitzada.

“A mi amiga le ofrecieron un piso en Terrassa, y me dice ‘¿pero qué se me ha perdido en Terrassa?! No tengo a nadie, no conozco a nadie.’. (Rosa, biparental, 37 anys, fill 3 anys. Gòtic, novembre 2019)

Recomanacions davant els impactes de la crisi de l'habitatge en la infància

Font: elaboració pròpia de l'IIAB

Referències bibliogràfiques

Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2022). [Impactes de la crisi de l'habitatge en les vides dels infants i els adolescents](#). IIAB-IERMB i Ajuntament de Barcelona.

Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2023) [Context residencial de la infància, cost de l'habitatge i dinàmiques d'expulsió a la ciutat de Barcelona](#). Estat de la qüestió 2021-2022. IIAB- Institut Metròpoli.

Donat, C., Sender, M., Bosch, J., Arcarons, A. (2021) [State of housing. Catalunya i Barcelona](#). Observatori Metropolità de l'Habitatge (OHB) i Observatori DESC.

Antón-Alonso, F., Cruz, I., Porcel, S. & Sànchez, A., (2019): [Infàncies i habitatge: sobre costos, gentrificació i emergència habitacional a Barcelona](#) Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. Ajuntament de Barcelona

Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (2019). [L'habitatge a la metròpoli, 2018](#). Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona-Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

Fonts de dades referenciades

- Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (EMCV), 2016-2017 a 2020-2021. IERMB i IDESCAT- Generalitat de Catalunya
- Registres de l'Institut municipal de serveis socials (IMSS), 2016-2021. Ajuntament de Barcelona
 - Centres de serveis socials municipals de Barcelona (CSSB), 2018-2021.
 - Centre d'urgències i emergències socials de Barcelona (CUESB), 2018-2021.
 - Servei d'Intervenció Social de Famílies amb Menors (SISFAM), 2016-2020.
- Registres del Consell General del Poder Judicial (CGPJ), 2013-2022. Govern d'Espanya.
- Registres de l'Institut municipal de l'habitatge de Barcelona (IMHAB) 2014-2021. Ajuntament de Barcelona
 - Unitat contra l'exclusió residencial (UCER), 2016-2021.

institutmetropoli.uab.cat
@InstMetròpoli

institutinfancia.cat
@InstInfància

